

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega asutatakse õiglase ülemineku fond“

(COM(2020) 22 final – 2020/0006 (COD))

ja „Muudetud ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi+, Ühtekuuluvusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisade rahastamisvahendi suhtes kohaldatavad finantseeskirjad“

(COM(2020) 23 final – 2018/0196 (COD))

(2020/C 311/08)

Raportöör: **Ester VITALE**

Kaasraportöör: **Petr ZAHRADNÍK**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 23.1.2020 Euroopa Parlament, 29.1.2020
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 175 lõige 3 ja artikkel 304
Vastutav sektsioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	13.5.2020
Vastuvõtmine täiskogus	10.6.2020
Täiskogu istungjärk nr	552
Hääletuse tulemus	210/1/5
(poolt/vastu/erapooletuid)	

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee on sügavalt veendunud, et õiglase ülemineku fond on esimene konkreetne vahend, mis aitab saavutada 2050. aastaks väga ambitsioonikat CO₂-neutraalsuse eesmärki, ja et see on kooskõlas Euroopa rohelise kokkuleppega.

1.2. Komitee väljendab muret selle pärast, et õiglase ülemineku elluviimiseks ette nähtud investeeringud ei ole kooskõlas Euroopa Komisjoni ambitsioonika rohelise kokkuleppega, ning peab vajalikuks leida lisavahendeid mitmeaastase finantsraamistiku suurendamiseks, võttes kasutusele uusi omavahendeid või suurendades liikmesriikide panust. EL peab näitama üles kliimamuutustevastase võitluse väljakutsete vääriolist ambitsioonikust; keskmiselt 40 % liidu kogueelarvest (mitmeaastane finantsraamistik 2021–2027) tuleb eraldada sellele eesmärgile.

1.3. Komitee soovib täpsustada konkreetsemalt õiglase ülemineku fondi finantsraamistikku, kuna ettepaneku kohaselt on tagatud ainult 30 miljardit eurot ning ülejäänud vahendite maht põhineb liikmesriikide vabatahtlikul otsusel. Komitee ei ole veendunud, et finantsraamistik põhineb konservatiivsel lähenemisviisil ja eeltingimustel.

1.4. Komitee on teadlik, et õiglase ülemineku fondi (ja kogu kestliku Euroopa investeerimiskava) edu sõltub uuest partnerlusest era- ja avaliku sektori vahel nii rahastamise kui ka jagatud vastutuse osas. Avaliku ja erasektori vahel on vaja uut kokkulepet, mis hõlmab kõiki majandus-, sotsiaal- ja keskkonnavaldkonnas tegutsejaid ning milles määratakse kindlaks rahastamine ja jagatud vastutus. Kuna Euroopa rohelise kokkuleppe rahaline vajadus on tohutu ja ELi ühised eelarveallikad üsna piiratud, on erasektori roll märkimisväärne. Valitsusvälistel organisatsioonidel peaks olema oluline roll selles, et suunata õiglase ülemineku fondi vahendite kasutamist sellisel, et kaasatakse täielikult kõik ühiskonnarühmad ning samal ajal parandatakse juurdepääsu puuetega ja eakate inimeste jaoks.

1.5. Komitee nõustub tervikliku lähenemisviisiga, milles võetakse arvesse neutraalsele majandusele ülemineku majanduslikku, sotsiaalset, tööstuslikku ja tehnoloogilist mõõdet, kaasates kohalikke osalejaid, sotsiaalpartnereid ja valitsusväliseid organisatsioone. Sotsiaalpartnerid peavad olema kaasatud õiglase ülemineku poliitikameetmete ja strateegiatega väljatöötamise ja rakendamisse. Ametiühingud peavad osalema õiglase ülemineku protsessi kõigis etappides, et kaitsta töötajate huve eri tasanditel.

1.6. Komitee väljendab lootust, et Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide vahelisse Euroopa poolaasta raamistikuga seotud dialoogi kaasatakse aktiivselt ja sisuliselt sotsiaalpartnerid ja valitsusvälised organisatsioonid.

1.7. Komitee väljendab heameelt selle üle, et territoriaalseid kavasad ja võimalikke eriprogramme hakkavad jälgima järelevalvekomiteed, kelle suhtes kohaldatakse Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide ühissätete määruuses kehtestatud eeskirju.

1.8. Komitee soovib, et õiglase ülemineku fondi piirkondlikes kavades ja võimalikes eriprogrammides nähakse ette sotsiaalpartnerite ja valitsusväliste organisatsioonide täielik ja sisuline kaasamine.

1.9. Komitee väljendab suurt heameelt paindlikkuse üle riigiabi eeskirjades ja selle eeldatava kaudse mõju üle, mis peaks kajastama ka roheline kokkuleppe tähtsust iseäranis söe- ja CO₂-mahukates liikmesriikides ja piirkondades. Riigiabi ja iseäranis keskkonnahoidlik riigiabi peaks edendama üleminekut keskkonnahoidlikumale ja kaasavamale majandusele, kusjuures jätkuvalt ja ambitsioonikamalt tuleks lubada riigiabi kasutada tööhõive edendamiseks avatud tööturul sageli eemale jäänud inimeste, näiteks puuetega inimeste hulgas.

1.10. Kuna kestlikul arengul ja kliimameetmetel on positiivne toime avaliku sektori kuludele ja need kõrvaldavad mitmed negatiivsed välismõjud (seoses tervise, saneerimise, ülesehitusega jne), tuleb avaliku sektori keskkonnakaitse ja kliimamuutuste alased investeeringud jätta välja stabiilsuspaktis sätestatud piirangute kohaldamisalast. Praegust enneolematut kriisi arvestades on see nüüd olulisem kui kunagi varem. COVID-19 võib avaldada suurt mõju ELi kodanikele, nende tervisele ja majandusele üldiselt.

1.11. Praegu on esimene prioriteet COVID-19 pandeemia, mis õõnestab meie sotsiaalset ja majanduslikku elu ning mõjutab ka ELi praegust ja tulevast eelarvepoliitikat. Samal ajal tekitab see enneolematut ebakindlust, mis võib viia põhjalike muutusteni ELi eelarve suunitluses ja vahendite eraldamises. Kõige uuemates komisjoni dokumentides tehakse ettepanek ja soovitatakse eraldada ülejäänud osa 2014.–2020. aasta olemasolevatest ELi eelarvevahenditest peamiselt pandeemia tagajärgede leevendamiseks. Komitee austab kõiki selliseid vajalikke mõistlikke muudatusi järgmise mitmeaastase finantsraamistiku üle peetaval läbirääkimistel, mis võivad aidata lahendada seda saatuslikku olukorda.

1.12. Komitee toetab komisjoni Euroopa Liidu taasterahastu ettepanekut, et tugevdada üleminekumehhanismi kriisile vastamiseks, ning komisjoni uut ELi järgmise pikaajalise eelarve ettepanekut.

1.13. Komitee väljendab heameelt liikmesriikidele antava võimaluse üle töötada õiglase ülemineku fondi tarbeks välja eriprogramm. Komitee austab ja toetab piirkondade olulist rolli õiglase ülemineku fondi kavandamise, juhtimise ja rakendamise protsessis vastavalt subsidiaarsuse põhimõttele. Lisaks soovib komitee võtta arvesse liikmesriikide ja piirkondade erinevaid valmisoleku tasemeid üleminekuks CO₂-neutraalsusele ning samuti erinevaid võimalusi puhta energia tootmiseks ELis. Arvesse tuleb võtta ka liikmesriikide ja piirkondade kodanike erinevat suhtumist aktiivsesse panustamisse kliimakaitse.

1.14. Komitee hindaks kõrgelt keskkonnahoidlike projektide nimekirja avaldamist, et jagada parimaid tavasid. Konkreetsete korraldasutuste antav toetus tuleks samuti teha üldsusele teatavaks, et aidata kaasa investeerimissõbralike tingimuste loomisele. Selle abil suurendatakse läbipaistvust ja välditakse teabe ebaühtlase leviku ohtu.

1.15. Komitee juhib tähelepanu vajadusele tagada õiglase ülemineku fondist toetatava tegevuse vastastikune täiendavus tegevusega, mida kaasrahastatakse programmi „InvestEU“ teise samba raames ja avaliku sektori laenurahastust õiglase ülemineku mehhanismi kolmanda samba raames.

1.16. Komitee hoiatab, et tuleb leida õige tasakaal majanduslike ümberkorraldusmeetmete ning üleminekuprotsessidest mõjutatud töötajate kaitset ja ümberõpet tagavate meetmete vahel.

1.17. Haridus- ja koolitussüsteemidel on oluline roll üleminekuprotsesside toetamisel. Komitee soovib suurendada ühtekuuluvuspoliitika vahendeid kesk- ja kõrgharidussüsteemi tugevdamiseks ja elavdamiseks praegustele vajadustele suunatud ning sihikindlate teaduslike ja tehnoloogiliste juhiste abil.

1.18. Komitee loodab, et õiglase ülemineku fondi vahendite märkimisväärse osa abil luuakse investeeringud, mida on vaja, et toetada ühelt töökohalt teisele üle minevaid töötajaid. Sellegipoolest tuleks tagada tasakaal ühelt poolt keskkonnasäästlikuma tööhõive uutele vormidele üleminevate töötajate ümberõppesse investeerimise ja teiselt poolt mõjutatud kogukondade nende inimeste ettevalmistamise vahel, kes sisenevad esmakordselt tööturule ja kellel on uute töövormide jaoks vajalikud oskused. Erilist tähelepanu tuleks pöörata tööturult kõige kaugemale jäävate inimeste, näiteks noorte ja puuetega inimeste tööhõive edendamisele.

2. Taust

2.1. Euroopa Komisjon avaldas oma pikaajalise strateegilise tulekuvisioni selle kohta, kuidas jõuda 2050. aastaks jõuka, nüüdisaegse, konkurentsivõimelise ja kliimaneutraalse majanduseni. Nagu on märgitud Euroopa rohelise kokkuleppe teatises, teeb komisjon ettepaneku õiglase ülemineku mehhanismi kohta, mis lisatakse ajavahemikuks 2021–2027 juba esitatud eelarve- ja seadusandlikele ettepanekutele. Aastatel 2021–2027 jagatakse kogu õiglase ülemineku mehhanismi raames välja 100 miljardi euro suurune pakett, et toetada ja hõlbustada kahjulikke heitkoguseid tekitava tegevuse ümberkorraldamist, kivisöe kasutamise vähendamist, energiatõhususe edendamist ja üleminekut vähem saastavale tehnoloogiale kõigis tootmisektorites. Fondi esialgne eelarve on 7,5 miljardit eurot, mida riikliku kaasrahastamise, programmi „InvestEU“ ja Euroopa Investeerimispanka rahaliste vahendite toel eeldatavasti suurendatakse kuni 100 miljardi euroni.

2.2. Õiglase ülemineku mehhanism põhineb kolmel järgmisel sambal.

- Ühtekuuluvuspoliitika raames rakendatav õiglase ülemineku fond. Fond luuakse eraldi määrusega, milles sätestatakse fondi eieesmärk, geograafiline ulatus, rahaliste vahendite eraldamise meetoodika ja programmitöö toetamiseks vajalike õiglase ülemineku territoriaalsete kavade sisu. Fondist eraldatakse eelkõige toetusi piirkondadele töötajate olukorra edendamiseks, aidates neil näiteks omandada oskusi ja pädevusi, mida saab kasutada tulevasel tööturul, samuti selliste VKEde, iduettevõtjate ja ettevõtlusinkubaatorite abistamiseks, kes tegutsevad asjaomastes piirkondades uute majandusvõimaluste loomise nimel. Fondist toetatakse ka investeeringuid üleminekuks puhtale energiale, sealhulgas energiatõhususse tehtavaid investeeringuid.
- Sihtotstarbeline programmi „InvestEU“ kava, mis hõlmab energia- ja transporditaristu, sealhulgas gaasitaristu ja kaugküttega seonduvaid projekte, samuti CO₂ heite vähendamise projekte.
- Avaliku sektori laenuinstrument, mida rakendab Euroopa Investeerimispank (EIP) asjaomaste piirkondade kohalikele omavalitsustele rahaliste vahendite eraldamiseks. ELI eelarvest eraldatavatele rahalistele vahenditele võiks lisada intressivõi investeeringutoetusd koos EIP antud laenudega.

2.3. Kätesaadavaks tehakse lisaraha avaliku ja erasektori jaoks ning nähakse ette valdkondlikud riigiabi eeskirjad, et hõlbustada riiklike vahendite kasutamist projektide puhul, mis on kooskõlas õiglase ülemineku eesmärkidega.

2.4. Piirkondadele pakutav nõustamisabi ja tehniline tugi on õiglase ülemineku mehhanismi lahutamatu osa.

2.5. Õiglase ülemineku fondi puhul rakendatakse eelarve jagatud täitmist ja see on kätesaadav kõigile liikmesriikidele. Eraldistes võetakse arvesse üleminekust tingitud raskusi, millega peavad toime tulema kõige suurema CO₂ heitega piirkonnad, ja sotsiaalseid probleeme, mis on tingitud võimalikust töökohtade kaotusest.

2.6. Liikmesriigid lisavad neile õiglase ülemineku fondist eraldatud vahendid vahenditele, mis on neile määratud ERFi ja ESF+i rahastusest. Nimetatud rahalised vahendid on õiglase ülemineku fondi eraldistest vähemalt poolteist kuni kolm korda suuremad. Siiski ei tohiks ükski liikmesriik kasutada rohkem kui 20 % oma esialgsetest ERFi ja ESF+i eraldistest ning neil tuleb selliste lisavahendite kasutamist põhjendada. Liikmesriigid kasutavad ka omaenda vahendeid.

2.7. Programmitöö elluviimine, sealhulgas piirkondade kindlaksmääramine, lepatakse kokku komisjoni ja vastava liikmesriigi vahel ning seda juhitakse Euroopa poolaasta protsessi alusel. Liikmesriike kutsutakse üles esitama oma territoriaalsed kavad, milles määratletakse üleminekuprotsess kuni 2030. aastani. Sellega seoses määravad nad iga piirkonna jaoks kindlaks majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnaalased probleemid ning vajadused ametialase ümberõppe ja keskkonna parandamise järele. Fondist pakutakse eelkõige toetust territooriumidele, mis vastavad NUTS 3. tasandi piirkondadele.

2.8. Territoriaalsete kavade heakskiitmine võimaldab anda toetust õiglase ülemineku fondist ning selle alusel käivitatakse mehhanismid programmist „InvestEU“ ja EIP-lt rahastuse saamiseks. Sel viisil toetatavate programmide suhtes rakendatakse nende vahepealset läbivaatamist samamoodi, nagu on ette nähtud kõigi ühtekuuluvuspoliitika programmide puhul.

2.9. Õiglase ülemineku fond täiendab ühtekuuluvuspoliitika fonde. See tähendab, et õiglase ülemineku fondi lisamiseks uue rahastuna ühtekuuluvuspoliitika fondide hulka on vaja muuta ettepanekut määruse kohta, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfondi+, Ühtekuuluvusfondi ning Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisade rahastamisvahendi suhtes kohaldatavad finantseeskirjad.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee toetab ELi kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise pikaajalist strateegiat ja selle eesmärki muuta ELi majandus 2050. aastaks kliimaneutraalseks. Komitee nõustub sellega, et keskkonnasäästlikkuse eesmärk on tulevase ühtekuuluvuspoliitika üks peamisi prioriteete, milleks eraldatakse vähemalt 30 % Euroopa Regionaalarengu Fondi ja 37 % Ühtekuuluvusfondi vahenditest. Komitee väljendab siiski muret, et õiglaseks üleminekuks kavandatud investeeringud ei vasta Euroopa Komisjoni ambitsioonikale rohelisele kokkuleppele. Kümneks aastaks kavandatud rahastust oleks samas mahus vaja igal aastal, et jõuda 2050. aastaks kliimaneutraalsuseni õiglasel viisil. Komitee on seisukohal, et mitmeaastase finantsraamistiku kuluprognose tuleks suurendada. Rohelises kokkuleppes seatud ambitsioonikate eesmärkide saavutamiseks tuleb ELi eelarvet suurendada, võttes kasutusele uusi omavahendeid või suurendades liikmesriikide panust.

3.2. Komitee tunnustab edusamme, mis on tehtud ELi mitmeaastase finantsraamistiku 2021–2027 kohandamiseks kliimaalaste vajaduste ja probleemidega õiglase ülemineku fondi kaudu ning laiemalt kogu kestliku Euroopa investeerimiskava kaudu, millest õiglase ülemineku fond moodustab kõige olulisema osa. Isegi kui õiglase ülemineku fond on esimene konkreetne samm selle poole, et tegeleda küsimusega finantsalasest ja investeeringute seisukohast, märgib ja rõhutab komitee vajadust täita praktikas ka muid Euroopa rohelises kokkuleppes sätestatud ülesandeid. Vastasel juhul ei ole õiglase ülemineku fond piisavalt tõhus.

3.3. Nagu komitee on juba märkinud varasemates arvamustes, ⁽¹⁾ jagab ta seisukohta, et ühtekuuluvuspoliitika raames tuleb õiglase ülemineku mehhanismi kaudu tagada sihipärane rahastamine. Rahastus peaks aga pärinema asjakohastest ajutistest assigneeringutest, et ei väheneks ühtekuuluvuspoliitika fondide kättesaadavus.

3.4. ESF+i puhul võib vahendite kohustuslik ülekandmine põhjustada soovimatuid huvide konflikte. Näiteks võivad tekkida sellised küsimused nagu vaesuse ohus olevate inimeste või selliste tööstustöölise toetamine, keda ähvardab töökoha kaotus. Sellised huvide konfliktid võivad negatiivselt mõjutada kliimapolitiika omaksvõttu tervikuna. Igal juhul peab ESF +i kohaldamisala laiendamine käima käsikäes vahendite suurendamisega.

3.5. Kuna kestlikul arengul ja kliimameetmel on positiivne toime avaliku sektori kuludele ja need kõrvaldavad mitmed negatiivsed välismõjud (seoses tervise, saneerimise, ülesehitusega jne), tuleb avaliku sektori keskkonnakaitse ja kliimamuutuste alased investeeringud jätta välja stabiilsuspaktis sätestatud piirangute kohaldamisalast. Praegust enneolematut kriisi arvestades on see nüüd olulisem kui kunagi varem. COVID-19 võib avaldada suurt mõju ELi kodanikele, nende tervisele ja majandusele üldiselt.

⁽¹⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus ühissätete kohta aastateks 2021–2027 (ELT C 62, 15.2.2019, lk 83).

3.6. Komitee on veendunud, et pandeemiakriisi erinevate lahenduste ja rohelise kokkuleppe väljakutsete vahel on palju ühiseid huve ja eesmärke. Sellegipoolest tundub asjakohane täpsustada rohelise kokkuleppe teatavate eesmärkide elluviimist, eelkõige seoses nende tähtaegadega. Väga soovitatav on võimaldada teatavat paindlikkust (sarnaselt eelarve- ja riigiabi eeskirjade suhtes võimaldatud paindlikkusega).

3.7. Eelarvepuudujäägile kehtestatavate piirangute säilimisel ei saa eeldada kliimamuutustega võitlemiseks ja ökoloogilise ülemineku toetamiseks tehtavaid suuri investeeringuid. Loomulikult ei tähenda see, et loobutakse tavapärasest nõudest stabiliseerida riigi rahandus, vaid seda, et tuleb teha valik kahe alternatiivi vahel: kas soovitakse tõesti globaalse soojenemise protsess ümber pöörata, sel juhul tuleb leida suuri summasid investeerimiseks, või soovitakse lihtsalt rakendada teatavaid parandusmeetmeid, et rahustada südametunnistust ja hoida riigi rahandus heas korras.

3.8. Komitee on seisukohal, et selleks, et muuta üleminek majanduslikult tugevamaks ja poliitiliselt usutavamaks, tuleb sekkuda võimalikult kiiresti eesmärgiga kaotada otseste ja kaudsete toetuste süsteem fossiilkütuste sektoris, mis on vastutav tohutute keskkonna-, sotsiaalsete ja majanduslike kulude eest, mis muuta olematuks kliimameetmete valdkonnas tehtud edusammud.

3.9. Kaotades järk-järgult fossiilenergia toetused ning edendades selliseid arenevaid sektoreid nagu taastuvad energiaallikad ja luues võrdsed tingimused, saavad tarbijad taastuvatest energiaallikatest kasu taskukohasuse, majandusliku jõukuse ja kliimaalase jätkusuutlikkuse näol.

3.10. Õiglase ülemineku mehhanism kujutab endast toetuste ja finantsinstrumentide ning kooskõlastatud ja keskselt juhitud lähenemisviisi tasakaalustatud sümbioosi. Avaliku ja erasektori vahel on vaja uut kokkulepet, mis hõlmab kõiki majandus-, sotsiaal- ja keskkonnavaldkonnas tegutsejaid ning milles määratakse kindlaks rahastamine ja jagatud vastutus. Selle tõhusaks rakendamiseks on aga siiski vaja uut juhtimis- ja haldusvõimekust. Komitee tunneb heameelt asjaolu üle, et Euroopa Komisjon kavatab abistada avaliku sektori asutusi ja jätkusuutlike projektide elluviijaid projektide kõikides etappides, planeerimisest ellurakendamiseni.

3.11. Selle õnnestumiseks on kõige olulisem innustada erakapitali süsteemi sisenema. Selleks on vaja luua uus partnerlus avaliku ja erasektori vahel põhimõttel, mille kohaselt võidavad kõik osapooled (*win-win*).

3.12. Komitee nõustub tervikliku lähenemisviisiga, milles võetakse arvesse neutraalsele majandusele ülemineku majanduslikku, sotsiaalset, tööstuslikku ja tehnoloogilist mõõdet, kaasates kohalikke osalejaid, sotsiaalpartnereid ja valitsusväliseid organisatsioone. Kestliku arenguga tuleb järjepidevalt tegeleda kõigis poliitikavaldkondades, seades eesmärgiks, et liikmesriigid järgiksid lähenemismudelit. Komitee soovib, et kõigi sidusrühmade osalemine oleks tõhusalt tagatud igal tasandil ning et majandusmudeli muutusest tingitud mõju tööhõivele püütaks neutraliseerida ja juhtida sotsiaaldialoogi kaudu, mis ühendab nii riigi kui ka Euroopa tasandi osajad.

3.13. Komitee arvates sõltub üleminekuprotsess CO₂-neutraalsele majandusele ka investeeringutest juurdepääsetavatesse ja keskkonnahoidlikesse ühistranspordisüsteemidesse ja hoonestatud keskkondadesse. Koos ERFiga tuleks õiglase ülemineku fondi kasutada CO₂-neutraalsuse edendamiseks, investeerides kõnealustesse valdkondadesse viisil, mis tagab, et neid saavad kasutada kõik ühiskonnaliikmed ning et need on kättesaadavad puuetega ja eakatele inimestele.

3.14. Komitee on seisukohal, et sotsiaalsel tasandil õiglane üleminek on oluline töötajate, ettevõtjate ja kodanikuühiskonna toetuse ja usalduse võitmiseks ning suurte majanduslike muudatuste elluviimiseks, mis on vajalikud planeedi päästmiseks kliimamuutuste käest. Igal juhul peavad fossiilkütuste ajastu lõpuga Euroopas kaasnema vajalikud investeeringud, mis tagavad ELi töötajate kaitse, uute töökohtade loomise ja kohaliku arengu toetamise. Üleminekuprotsessid tuleb sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega läbi rääkida ning nendega peab kaasnema läbipaistvus ja tõhusa teabevahetuse poliitika.

3.15. Komitee hoiatab, et tuleb leida õige tasakaal majanduslike ümberkorraldusmeetmete ning üleminekuprotsessidest mõjutatud töötajate kaitset ja ümberõpet tagavate meetmete vahel. Samuti tuleks tagada tasakaal ühelt poolt keskkonnasäästlikuma tööhõive uutele vormidele üleminevate töötajate ümberõppesse investeerimise ja teiselt poolt mõjutatud kogukondade nende inimeste ettevalmistamise vahel, kes sisenevad esmakordselt tööturule ja kellel on uute töövormide jaoks vajalikud oskused. Erilist tähelepanu tuleks pöörata tööturult kõige kaugemale jäävate inimeste, näiteks noorte ja puuetega inimeste tööhõive edendamisele.

3.16. Komitee hindab asjaolu, et õiglase ülemineku fondiga otsitakse lahendusi söekaevandustööstuse tegevuse lõpetamisega seotud tagajärgedele ja vajadusele toetada rasketööstussektoreid, et võimaldada neil säilitada oma tegevus jätkusuutlikul viisil, samuti vajadusele tegeleda asjakohaste sotsiaalsete mõjudega, kuid märgib, et see ei tohi piirduda CO₂ heite vähendamise protsesside rahastamisega. Komitee loodab, et osa õiglase ülemineku fondi vahenditest suunatakse investeringuteks, mida vajavad CO₂ heite vähendamisprotsesside väärtusahelast mõjutatud töötajad ja kogukonnad, et hõlbustada üleminekut ühelt töökohalt teisele.

3.17. Haridus- ja koolitussüsteemidel on oluline roll üleminekuprotsesside toetamisel. Komitee soovib suurendada vahendeid kesk- ja kõrgharidussüsteemi tugevdamiseks ning elavdamiseks praeguste vajaduste kohaste ja sihikindlate teaduslike ja tehnoloogiliste juhiste abil, kasutades kõiki olemasolevaid ühtekuuluvuspoliitika ressursse.

3.18. Komitee toetab otsust edendada ja toetada innovatiivseid ja jätkusuutlikke patente ja iduettevõtjaid. Vastutustundliku ja kestliku tegevusega seotud ja kogukonna heaolu nimel ökoloogilisi lahendusi väljaarendavatele ettevõtjatele suunatud toetust tuleb tunnustada.

3.19. Õiglase ülemineku fondi vahendite kavandamine peab olema tihedalt seotud Euroopa poolaasta raamistikuga, nagu on juba sätestatud 2021.–2027. aasta ühtekuuluvuspoliitika fonde käsitlevates määrustes. Komitee on veendunud, et lisaks ühtekuuluvuspoliitika eeskirjades ette nähtud järelevalvele tuleb ELi majanduse juhtimise raamistikku kasutada õiglase ülemineku fondi rakendamise järelevalveks liikmesriikides iga-aastase struktureeritud dialoogi kaudu liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni vahel. Sellega seoses väljendab komitee lootust, et selles Euroopa Komisjoni ja liikmesriikide dialoogis osalevad aktiivselt ja sisuliselt sotsiaalpartnerid ja valitsusvälised organisatsioonid.

3.20. Komitee tunneb heameelt selle üle, et õiglase ülemineku fondi tegevust planeeritakse ühe või mitme õiglase ülemineku territoriaalse kava alusel, milles antakse ülevaade üleminekuprotsessist kuni 2030. aastani kooskõlas riiklike energia- ja kliimakavadega ning ülemineku kliimanetraalsele majandusele. Komitee toetab liikmesriikidele antavat võimalust töötada õiglase ülemineku fondi tarbeks välja eriprogramm.

3.21. Komitee soovib, et õiglase ülemineku fondi piirkondlikes kavades ja võimalikes eriprogrammides nähakse ette sotsiaalpartnerite ja valitsusväliste organisatsioonide täielik ja sisuline kaasamine.

3.22. Komitee väljendab heameelt selle üle, et territoriaalseid kavasid ja võimalikke eriprogramme hakkavad jälgima järelevalvekomiteed, kelle suhtes kohaldatakse Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondide ühissätete määramises kehtestatud eeskirju.

4. Konkreetsed märkused

4.1. Komitee on veendunud, et tuleb välja töötada üksikasjalikum finantsraamistik ja seda mitte üksnes õiglase ülemineku fondi tarbeks, vaid õiglase ülemineku mehhanismi ja kestliku Euroopa investeerimiskava jaoks tervikuna. Komitee lisab, et vahendite mobiliseerimine rohkem kui 30 miljardi euro ulatuses ei ole tagatud (teisisõnu ei ole kohustuslik teha kandeid, mis on rohkem kui poolteist korda suuremad õiglase ülemineku fondi eraldistest). Samuti on palju lahendamist ootavaid küsimusi seoses programmi „InvestEU“ eriskeemiga ja EIP avaliku sektori laenuinstrumendiga.

4.2. Komitee on mures, et otsuse tõttu eraldada kümne aasta jooksul ligikaudu 1 000 miljardit eurot ökoloogilise ülemineku toetamiseks, sealhulgas kaasates avaliku ja erasektori investeringuid programmi „InvestEU“ kasutamise abil, võidakse vähendada vahendeid teistes sektorites, kes sellest fondist senini toetust said. Komitee juhib tähelepanu vajadusele tagada õiglase ülemineku fondist toetatava tegevuse vastastikune täiendus tegevusega, mida rahastatakse programmi „InvestEU“ teise samba raames ja avaliku sektori laenuvahendust õiglase ülemineku mehhanismi kolmanda samba raames.

4.3. Rohelise kokkuleppe eesmärke toetatakse ka ühise põllumajanduspoliitika vahenditest, mille kogueelarvest 40 % eraldatakse kliimaga seotud eesmärkide saavutamiseks. Sellega seoses on oluline säilitada liikmesriikide valitsuste ja ELi institutsioonide kohustus investeerida ühtekuuluvusse nagu varem.

4.4. Komitee hindab kõrgelt kavandatud menetlusi, mis on seotud riigiabi eeskirjade paindlikuma tõlgendamise ja jätkuva lihtsustamisega, mille kohta komisjon on teinud ettepaneku osana laiemast poliitilisest raamistikust, mis on esitatud teatises kestliku Euroopa investeerimiskava kohta. Vaja on kehtestada mitmekülgsed eeskirjad, et teha ruumi uut majandusarengut innustavatele investeringutele.

4.5. Komitee mõistab hästi mõõdetavate abikõlblikkuse kriteeriumide kogumit õiglase ülemineku fondist toetuse saamiseks ja toetab neid.

4.6. Keskkonnahoidlik riigiabi:

- kohaldada keskkonnahoidlikkuse tingimusi riigiabi andmisel suure CO₂ ja/või materjali jalajäljega sektorite ettevõtjatele;
- kohaldada sarnaseid keskkonnahoidlikkuse tingimusi uutele ja pikendatud pangalaenule (riiklike tagatistega või ilma) nendes sektorites;
- keelduda riigiabi andmisest ettevõtjatele ja sektoritele, kes ei suuda või ei soovi võtta kasutusele vähese CO₂ heitega ja ringmajandusel põhinevaid tehnoloogiaid ja koolitada oma töötajaid ümber uute töökohtade jaoks;
- kiirendada taastuenergia, ühistranspordi ja ringmajanduse põhimõtetest lähtuva ehituse projektide ja taristute kavandamismenetlusi. Ettevõtjad võitlevad ellujäämise eest ja peavad kiiresti saama riigiabi.

Halduskoormuse ennetavaks vähendamiseks võivad valitsused otsustada kohaldada riigiabi andmisel kergemat keskkonnamõju hindamist koos tingimuste rangema järeelhindamisega. Kui ettevõtja rikub kokkulepitud keskkonnahoidlikkuse tingimusi, tuleb riigiabi olenevalt rikkumise raskusastmest osaliselt või täielikult tagasi maksta. Samuti tehakse ettepanek keskenduda seejuures peamistele süsiniku- ja materjalimahukatele sektoritele, et hoida bürokraatia võimalikult madalal tasemel⁽²⁾.

4.7. Komitee kiidab samuti heaks valdkonnad, mille tarbeks on võimalik eraldada õiglase ülemineku fondist vahendeid, ja valdkonnad, mille raames toetust ei anta. Toetuste eraldamise meetodi abil tagatakse, et vahendid oleksid piisavalt keskendatud liikmesriikidele, kes peavad tegelema kõige suuremate probleemidega, pakkudes samas märkimisväärset toetust kõigile liikmesriikidele. Eeskätt eraldatakse liikmesriikidele, kus kogurahvatulu inimese kohta on vähem kui 90 % ELi keskmisest, umbes kaks kolmandikku õiglase ülemineku fondi rahastusest.

4.8. Antud oludes soovib komitee arvestada rohkem muude üksuste kui VKEdega, kuna kliimameetmetest mõjutatud peamised mäe- ja rasketööstuse ettevõtjad kipuvad olema suured. Lisaks pakuvad eriti sellised ettevõtjad suurt hulka inimväärseid töökohti ja neil on keskne osa piirkondade majandusliku heaolu tagamisel. Töötuse ennetamisest peab saama territoriaalsete kavade peamine eesmärk. See peaks hõlmama mitte ainult praeguste töötajate abistamist üleminekul uutele tööühikutele, vaid ka noorte ja avatud tööturul eemale jäänud inimeste, näiteks puuetega inimeste toetamist töö leidmisel kõnealustes arenevates sektorites.

4.9. Komitee kiidab heaks kohalikele ja piirkondlikele omavalitsustele antud uued võimalused võtta otsene vastutus projektide juhtimise eest ja rakendada konkreetselt piirkonnal põhinevat lähenemisviisi, kuivõrd põhiühikud õiglase ülemineku territoriaalsete kavade alusel on NUTS 3. tasandi piirkonnad.

4.10. Sotsiaalpartnerid ja kõnealuses vallas tegutsevad valitsusvälised organisatsioonid peavad olema kaasatud heitkoguste ambitsioonika vähendamise poliitikameetmete ja strateegiade väljatöötamise ja rakendamise, et tagada õiglane üleminek, mis kindlustaks inimväärsete töökohtade pakkumise ning mille abil saavutatakse tasakaal puhta energia süsteemide ja tööde jätkusuutliku kvaliteedi vahel. Ametiühingud peavad osalema õiglase ülemineku protsessi kõigis etappides, et kaitsta töötajate huve eri tasanditel.

⁽²⁾ Järgmistel sektoritel on suhteliselt suur süsiniku ja materjali jalajalg: 1) transport: maantee-, õhu- ja veetransport on peaaesjalikult fossiilkütusepõhine; 2) tööstus: paljud tootjad kasutavad endiselt energia- ja materjalimahukaid tehnoloogiaid; 3) ehitus: paljud ehitusettevõtjad kasutavad endiselt ringlussevõetamatuid ja energiamahukaid materjale, nagu tsement; 4) energia: üleminek fossiilkütustelt taastuenergiale on väga aeglane.

4.11. Kavandatud tulemuste saavutamiseks on komisjoni lähenemisviis territooriumide abikõlblikkusele piirav, arvestades, et rahalisi vahendeid saab eraldada üksnes riikidele, kes võtavad kasutusele ja esitavad territoriaalse õiglase ülemineku kavad. Seepärast kutsub komitee kõiki liikmesriike üles koostama oma kavad võimalikult kiiresti, et saaks toetada paljusid töötajaid kogu Euroopas kavades määratletud piirkondades.

4.12. Komitee kiidab heaks ühissätete määruse kohandamise, et luua tulevasele ELi ühtekuuluvuspoliitikale selge ja läbipaistev õiguslik alus ning tagada selle keskendumine kliimaküsimustele.

4.13. Arvestades suurt ebakindlust selles osas, millist mõju avaldab üleminek tööhõivele, ja kahtlusi ülemineku geograafilise jaotumise suhtes, märgib komitee, et oleks parem olnud õiglase ülemineku fondi rahaliste vahendite geograafilist jaotamist mitte eelnevalt kindlaks määrata. Üks mureküsimus on ka fondi juhtimine. Abikõlblike piirkondade ja neile eraldatavate summade määramine on antud täielikult liikmesriikide valitsuste pädevusse. Kuna piirkondlikke eraldisi ei tehta, on oht, et see võib põhjustada tasakaalustamatust rahastamisvahendite jaotamisel piirkondlikul tasandil ning et piirkonnad, mis on kliimamuutuste eesmärkide negatiivse mõju suhtes vähem haavatavad, ei saa vahendeid.

4.14. Komitee märgib, et tuleb hoolikalt järgida plaani saada programmist „InvestEU“ ja EIP-lt rahalisi vahendeid vastavalt 45 miljardi ja 25–30 miljardi euro ulatuses, et mitte korrata EFSI investeeringutega kaasnenud probleeme^(?). Vaja on tagada, et sellised investeeringud oleksid täielikult kooskõlas Pariisi kokkuleppega ning et ELi eesmärgid aitaksid Euroopal saada esimeseks kliimanetraalseks mandriks.

4.15. Komitee toetab komisjoni Euroopa Liidu taasterahastu ettepanekut, et tugevdada üleminekumehhanismi kriisile vastamiseks, ning komisjoni uut ELi järgmise pikaajalise eelarve ettepanekut. Komitee loodab, et õiglase ülemineku fondi kogueelarvet suurendatakse 40 miljardi euroni ja et õiglase ülemineku korda InvestEU raames tugevdatakse. Komitee kiidab heaks ka komisjoni ettepaneku avaliku sektori laenu kohta, millega võetakse kasutusele 25–30 miljardit eurot. Sel viisil on õiglase ülemineku mehhanismi abil võimalik kaasata vähemalt 150 miljardi euro ulatuses avaliku ja erasektori investeeringuid.

4.16. Ambitsioonika eelarve säilitamine 2020. aasta järgse ühtekuuluvuspoliitika jaoks peab jääma peamiseks prioriteediks kliimamuutustega võitlemisel piirkondlikul tasandil. Teisisõnu ei tohiks lisafondi loomist kasutada ettekäändena, et õigustada edasisi kärpeid ühtekuuluvuspoliitika eelarves seoses mitmeaastase finantsraamistiku üle peetavate läbirääkimistega.

4.17. Komiteel on teatavaid kahtlusi seoses programmitöö protsessiga, arvestades, et veel on vaja vastu võtta õigusakt ja muuta ühissätete määrust. Komisjon loodab, et 2020. aasta teisel poolel kiidetakse heaks territoriaalsed kavad ning et 2021. aasta vältel võetakse kasutusele õiglase ülemineku fondiga seotud programmid. See võib põhjustada viivitusi ühtekuuluvuspoliitika teatavate programmide rakendamisel.

Brüssel, 10. juuni 2020

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Luca JAHIER

---

^(?) Euroopa Kontrollikoja eriaruanne nr 03/2019. Mõned EFSI toetused üksnes asendasid EIP ja ELi muid rahastusi, mõned vahendid aga suunati projektidesse, mille puhul oleks saanud kasutada muid avaliku või erasektori rahastamisallikaid. Kokkuvõttes hinnati mõnikord EFSIst saadud lisainvesteeringuid üle ja suurem osa investeeringutest läks 15-liikmelise ELi üksikutele suurematele riikidele, kus asuvad riiklikud tugipangad.